

Medfinansieras av
Europeiska unionen

Öka din konkurrenskraft med raps och rybs i Västernorrland

*Samlade erfarenheter av rybs –och
rapsodling i Västernorrland*

Hushållnings
sällskapet

Öka din konkurrenskraft med raps -och rybsodling i Västernorrland

Hushållningssällskapet Västernorrland och Maskinring Norrland har tillsammans drivit ett projekt inom kompetensförsörjning under perioden maj 2024 till maj 2026. Här har vi samlat lärdomar från projektets tre aktiviteter kring att odla rybs och raps till foder och bränsle i Västernorrland. Syftet är att ge en tydlig bild av hur grödorna fungerar och vad de kostar, så att du kan ta ställning till om det är något som kan ge dig möjlighet att bli mer konkurrenskraftig.

Underlaget bygger på lokalproducerad kunskap från Frölanders Lantbruk i Sidensjö och US Farming i Stöde, två företag som kommit långt i arbetet med att odla och nyttja möjligheterna med oljeväxter. Projektet har genomfört fältvandringar i odlingarna i Sidensjö och Stöde, båda med stöd av Lars Tirén, rådgivare på Torsta. Projektet har även gjort studiebesök i Ulf Sahlins pressanläggning i Stöde med stöd av Benjamin Bollhöner, rådgivare på Hushållningssällskapet Norrbotten-Västerbotten och projektet MarginUp!.

Rybs trivs bra i Västernorrlands klimat och har möjlighet att bli både proteinfoder och drivmedel på gården. Odlingen kräver inga specialanpassade maskiner utan kan skötas av maskiner som normalt redan finns på gårdar. Rybs har ett högt kilopris, vilket gör att transportkostnaderna procentuellt sätt blir låga även om kilopriset för transporten blir relativt hög. Genom att producera mer av sina egna insatsvaror kan gårdar sänka riskerna när marknaden svänger, genom det ekonomiska konceptet hedge. Det gör rybs till ett relevant alternativ för den som vill stärka konkurrenskraften i länets jordbruk.

Här är en del av den kunskap vi samlade in om att odla och förädla rybs i Västernorrland.

Växtföljd och markval

Rybs är en oljeväxt och bör inte odlas oftare än vart femte eller sjätte år, för att undvika bland annat klumprotssjuka.

— Vi har så pass mycket areal att vi kan unna oss att odla på de bästa bitarna. Arrondering kan vara besvärlig, då man ibland enbart kan tröska delar av lägdan för att sedan invänta rätt mognad i resten, säger Emil Frölander.

Ulf Sahlin lyfter rybsen som en mycket bra förfrukt till spannmål i växtföljden.

Jordbearbetning

Rybs kan sätta baljor nära marken och det är därför viktigt med slät och vältad yta för en problemfriare tröskning. Båda gårdarna plöjer, harvar och vältrar.

Gödsel

Frölanders använder 300 kg av det ekologiskt pelleterade gödslet Biofer 9-3-4, som 2024 kostade 1 770 kronor per hektar. Ulf Sahlin gödslar med 30 ton grısgödsel samt 100 kilo 21-3-10 handelsgödsel per hektar.

Sådd

Rybs är ett litet frö som inte behöver sås särskilt djupt. Frölanders sår med såmaskin för vallfrö på en vält. Utmaningen är att så grunt nog, men inte för grunt, då det har en tendens att bli torrt på försommaren, vilket inte är bra för rybsens groning eller etablering.

— Vi brukar säga att vi spelar "rybsroulett". Det finns svårigheter i varje steg, från etablering till torkning, men de potentiella fördelarna och vinsterna överväger detta, säger Emil Frölander.

Ulf Sahlin satsar på att så rybsen i början till mitten av maj, normalt med vanlig såmaskin med släpbillar som placerar fröet 2–3 centimeter djupt. Ulf har även testat att så ytligt med höfrölåda och endast välta ner fröerna, men med sämre resultat, troligen på grund av försommartorkan och den ytliga sådden. Ulf räknar med att utsädet kostar i snitt 1 900 kronor per hektar. Frölanders har en utsädeskostnad på 546 kronor per hektar, med en utsädesgiva på 7 kg per hektar.

Växtskydd

Ulf Sahlin konstaterar att rybsen ofta är så snabb att fälten inte behöver sprutas mot ogräs. Att spruta rybs kostade omkring 1 400 kronor per hektar 2024. Frölanders odlar ekologiskt men gör ingen mekanisk bekämpning i rybsen.

Skörd

Ulf Sahlin tröskar när de översta skidorna mognar, omkring månadsskiftet augusti–september. Samtidigt ser han att det finns mer tid i september för rybsen att mogna, och testade därför raps 2025. Raps ska kunna ge 200–500 kilo mer i skörd per hektar.

Frölanders ser tajmingen i skörden som den största utmaningen, då det snabbt går över i att drösa och mycket av skörden då faller till marken. Båda gårdarna skördar med sina vanliga tröskor. Ulf Sahlin har undersökt möjligheten att skära ner och stränglägga rybsen innan den drösar och låta skidorna mogna på strået. Det kan öka skörden, men maskinerna finns inte inom rimligt avstånd i dagsläget.

Ulf Sahlin har de tre senaste åren skördat i snitt 1 700 kilo rybs per hektar. Försöket med raps 2025 skördade 2 750 kilo raps per hektar. Frölanders räknar med att potentiellt skörda 1 000 kilo rybs per hektar. År 2024 såldes motsvarande 730 kg per hektar.

Torkning

Frölanders använder befintlig planbottentork och torkar ner rybsen till under 9 procent, vilket är viktigt för att den ska hålla. Ulf Sahlin har stor lagringskapacitet på gården för hela spannmålsbehovet till sin slaktsvinsproduktion, där rybsen fungerar i samma system.

Hedge med rybs

Inom finansvärlden är begreppet hedging känt. Grundprincipen är att investera på båda sidor av en händelse. Emil Frölander, som är utbildad civilekonom, såg sambandet i gårdens rybsodling.

I Frölanders fall är gården beroende av inköpt kraftfoder. Det är ena sidan. Den andra sidan är att Frölanders själva producerar rybs, som är en av huvudingredienserna i kraftfoder. Om priset på kraftfoder stiger, stiger också intäkterna för rybsen. Detta kan i normalfallet ta ut en del av marknadsrisken, men lantbrukaren står fortfarande, som alltid, med en odlingsrisk. Det fick Frölanders erfara 2023, när kraftfoderpriserna sköt i höjden och skörden gick i botten.

Att handla med rybs har den fördelen att den har ett högt pris i förhållande till volym, vilket gör att den är mer förlåtande för transportkostnader, hantering och torkning än till exempel korn.

Dubbel hedge med egen press

Ulf Sahlin, som har egen pressanläggning, skapar en dubbel hedge genom att ersätta två insatsvaror på gården, genom att både odla och pressa olja ur rybsen. Omkring 26 procent av det som pressas kommer ut som olja. Resten är rapskaka, ett proteinrikt foder som används i slaktsvinsproduktionen.

Sommartid kan Ulf tanka sina äldre traktorer med upp till 50 procent rapsolja. Det går även att köra en torkanläggning på oljan eller förädla den ytterligare till RME. Rybs har nackdelen att fröna är mindre än rapsfrön och därför lite krångligare att hantera i pressningsprocessen.

Rybskaka som foder

Rybskakan är det som Ulf Sahlin värdesätter mest. Den proteinrika rybskakan utgör 1,5 procent av blötfodret till slaktsvinen, vilket Ulf anser fungerar bra för tillväxten och eventuellt till och med ger lite extra köttandel. Rybskakan pressas kontinuerligt under vintern då kakan härsknar om den inte konsumeras inom två månader.

Rybs vs raps i Västernorrland

Ulf Sahlin gjorde 2025 ett försök med raps. Rapsen låg cirka två veckor efter rybsen hela säsongen, även i mognad. Rybsen har under de senaste tre åren avkastat 1 700 kg per hektar. Rapsen gav 2 750 kg per hektar 2025.

Rapsen utlovas ge mer olja, och det verkar stämma. Huruvida det är positivt beror på vad som är viktigast: olja eller kaka. För US Farming är det i dagsläget kakan som är viktigast som foder till grisarna.

RME-diesel av rybs

Projektet MarginUp! visar färdiga system för gårdstillverkning av RME-diesel och ett scenario: rybsodling på 10 hektar som ger totalt 15 ton rybs. Efter pressning har gården 10 ton presskaka och 5 ton rybsolja. För att göra RME tillsätts 500 liter metanol. Sediment och glycerol avgår i processen och slutprodukten blir 5 000 liter RME-diesel.

Med svensk snittförbrukning av diesel på 50–70 liter per hektar skulle det räcka till 70–100 hektar. Det betyder att 10–15 procent av arealen på en gård skulle behöva odlas med rybs för att bli självförsörjande på diesel. Utöver detta har gården 10 ton högvärdigt proteinfoder.

RME kräver RME-godkända motorer och kortare serviceintervaller. Glycerol är en överskottsvara på marknaden men går att göra tvål av. Tillverkningen av RME kräver kemikaliehantering, vilket ofta är löst i färdiga containerlösningar. Processen att tillverka RME är relativt enkel.

Frölanders rybs 2024 i siffror

Odlad rybsareal: 68,55 hektar

Prognostiserad skörd 2024: 50 ton

Pris 2024: 7,60 kronor/kg

Försäljning: 5 548 kr/hektar¹

Gårdsstöd: 1 636 kr/hektar

Ekologiskt stöd: 1 847 kr/hektar

Kompensationsstöd: 1 900 kr/hektar

Totala intäkter: 10 931 kr/hektar

Utgifter

Utsäde: 546 kr/hektar²

Sådd: 300 kr/hektar

Gödsel: 1 770 kr/hektar³

Tröskning: 1 000 kr/hektar

Plöjning: 1 000 kr/hektar

Torkning: 73 kr/hektar⁴

Harvning: 600 kr/hektar

Transport med mera: 767 kr/hektar⁵

Netto: 4 875 kr/hektar

Avkastningspotential ekologisk odling: 1 ton/hektar

Pris 2022: 10,70 kr/kg

¹ Försäljning: 730 kg/ha × 7,60 kr/kg

² Utsäde: 7 kg/ha × 78 kr/kg

³ Gödsel: 300 kg Biofer 9-3-4 (30 kg kväve) × 5,90 kr/kg

⁴ Torkning, kallluft: 10 öre/kg × 730 kg/ha

⁵ Transport med sugbil, rensning och analyskostnad: 1,05 kr/kg × 730 kg/ha

Om Frölanders Lantbruk AB

Frölanders Lantbruk ägs och drivs av bröderna Emil och Felix Frölander och ligger vackert med utsikt över Sidensjöns böljande marker. Under 2025–2026 byggdes ett nytt stall på gården med sikte på en bit över 300 mjölkande kor. Gården är ekologisk. Emil och Felix är unga, drivna företagare.

Om US Farming

US Farming ägs och drivs av Ulf Sahlin och ligger i Stöde med utsikt över Ljungan. Gården har 2 700 slaktsvin och en stor del egen foderproduktion. Ulf Sahlin är en smart och driven företagare som utvecklar och utmanar normerna med innovativa idéer och initiativ.

Om Benjamin Bollhöner

Benjamin Bollhöner är affärsutvecklare inom landsbygd, lantbruk och trädgård på Hushållningssällskapet Norrbotten-Västerbotten. Han jobbar i projektet MarginUp!, som fokuserar på nya affärsmodeller för biomassa, bland annat rybs. Han jobbar också med Greppa Näringen och fältförsök inom odling.

Om Lars Tirén

Lars Tirén ansvarar för de fältförsök och demonstrationsodlingar som Torsta genomför varje år, bland annat på uppdrag av SLU, Lantmännen, forskare och utsädesförädlare. Han är utbildad driftledare inom växtodling och har över tio års erfarenhet från lantbruket, med arbete inom växtproduktion, fältförsök, utbildning, utsädeskontroll och försäljning. På Torsta arbetar Lars med att utveckla försöksodlingarna.

Text: Magnus Alskog

Medfinansieras av
Europeiska unionen

Hushållnings
sällskapet

